

С Т А Н О В И Ц Е

от проф. д. ю. н. Димитър Радев- преподавател по Теория на държавата
и правото в Юридическия факултет на УНСС- София

за труда на проф. д-р Румен Марков „Изключващи вината обстоятелства по
българското наказателно право“ за присъждането на образователната и научна
степен „Доктор на юридическите науки“

Трудът- монография на проф. д-р Румен Марков „Изключващи вината обстоятелства по българското наказателно право“ е издаден през 2019 г. от авторитетното издателство „Сиела“. Той се състои от увод, пет глави, заключение и библиография и съдържа 391 страници.

Монографията е посветена на един слабо изследван в българската правна литература проблем, какъвто е този за обстоятелствата, които изключват вината и съответно наказателната отговорност. Фактически, трудът формално обхваща правните норми на чл. чл. 14,15, 16 и 16а от Наказателния кодекс. Тоест още от самото начало можем да направим извода, че авторът на практика с шест правни норми е сътворил значително научно изследване, което само по себе си е едно постижение и говори за творческите, новаторските и интерпретаторски възможности на дисертанта.

Значението на темата се определя не само от обстоятелството, че досега в нашата правна литература не е налице нито едно подробно изследване на обстоятелствата, които изключват вината, но и от сложността на темата. Сложността идва главно от това, че се налага изследването и съпоставката между отделни правни институти на наказателното право, които впрочем- някои от тях- са изобщо правни институти на правото , доколкото са разработени и от общата теория на правото. Това са темите за вината, нейната същност и проявни форми, състав на престъплението, субективната страна на престъплението, кумулативните дадености на престъплението, престъплението като вид правонарушение, интелектуалната и волевата страна при вината, въпроса за вменяемостта и т.н.

Още в началото авторът прави уместната забележка, че правната уредба на изключващите вината обстоятелства в нашето материално наказателно право от 1896г. до наши дни се характеризира с- както сполучливо се е изразил проф. Марков- с „консервативност и незначителни промени“ .Това, според него се дължи „на липсата на теоретична подкрепа“. А всичко това води до това, което авторът нарича „научна пасивност“ и „механично преповтаряне на остарели традиционни постановки“.

В първа глава авторът третира въпроса за самото понятие за изключващи вината обстоятелства. Тук проф. Марков застъпва мнението, че вменяемостта е предпоставка или задължително условие за наличието на вина, за разлика примерно от проф. Венелин Ганев, според когото вменяемостта е част от вината, а не нейна предпоставка. Доводите на автора относно мнението му за съотношението вина-вменяемост са убедителни, аргументирани и логични.

Темата за вината се третира както от общата теория на правото, тъй като тя дава цялостно изследване и цялостна дефиниция на това правно явление, така и от наказателноправната наука от гледна точка на престъплението като форма на правонарушението. Според проф. Марков понятието за вменяемостта е „наложена“ не само от вината, ни от деянието като свойство на престъплението. Авторът достига до извода, че „интелектуалната способност за разбиране на социалната природа на деянието е нужна за пълното разгръщане на контрамотивационния процес“. Контрамотивационният процес е съществена част от вътрешната страна на деянието и особено на волевото регулиране съобразно с правните норми.

Авторът подробно и с научна аналитичност разглежда сравнително слабо познатите понятия като „свобода на волята“, „свобода на решението“ и „свободата на действието“. В тази връзка, той дава дефиниции на тези понятия, които дефиниции са издържани в научен и новаторски дух. Свободният избор е свободата на решението и предполага не точно поливариантност на поведението, а самото съзнание за нея, т. е съзнанието за избор на решението. Като продължение на тези теми, авторът е разгледал въпросите за свободата и отговорността от гледна точка на вината. Тук той е проявил задълбоченост, прецизност и ясно, но и подробно дефиниране на понятията.

Може да се каже, че досега тези понятия не са били дефинирани и анализирани в пълнота в нашата правна литература и то по начин, който съчетава в себе си нормативно-позитивистичния и чисто правен подход с научния инструментариум на други- неправни науки и по-специално на логиката, философията и психологията. В това се състои един от големите приноси на дисертационния труд.

В съответните глави от труда- втора, трета, четвърта и пета, авторът е разгледал конкретните проявления на изключващите вината обстоятелства, а именно грешката съобразно правната норма на чл.14 от НК, случайното деяние- чл. 15 от НК, изпълнението на противоправна служебна заповед по чл.16 от НК и новата правна норма по чл.16а от НК. Тези правни институти подробно са анализирани в труда, без да се повтарят вече известни учебнически-главно-понятия. При анализирането на тези проблеми, които представляват отделни нормативни явления на материалното наказателно право, авторът е проявил характерната изобщо за целия труд задълбоченост, прецизност и яснота на изложението.

Същевременно анализът не се характеризира с фрагментарност и обикновено тълкуване, а авторът е дал свой собствен прочит, свой собствен анализ на тези правни институти, достигнал е до изводи, които имат своята научна стойност. Следователно, проф. Марков е наложил свой собствен стил на писане, изследване и аргументация.

Особено внимание заслужава изложението относно новата правна норма по чл.16а от НК. Проф. Марков категорично счита, че тази норма не се вписва в логическата конструкция на наказателния кодекс и противоречи на основните правни понятия, тя е чужда от гледна точка на общите правни положения и правни принципи. Поради това, той достига до извода, че тази норма следва да бъде отменена.

Особен интерес представлява извода на автора относно правната норма на чл.16а, ал.2 от НК. Според него тази правна норма създава някаква привилегия за обща ненаказуемост на непълнолетните извършители, пострадали от съответните престъпления, без това да се изисква от правото на Европейския съюз. Авторът прави категоричния извод, че оневиняването по чл.16а от НК деяние е общественоопасно и противоправно.

Можем уверено да заключим, че трудът на проф. д-р Румен Марков „Изключващи вината обстоятелства по българското наказателно право“ представлява значителен принос за българската наказателноправна наука, а и изобщо за българската правна доктрина.

По-важните приносни и положителни моменти на дисертационния труд се състоят в следното и могат да бъдат обобщени по следния начин:

1. За първи път в нашата наказателноправна литература се разработва една слабо изследвана тема и по-точно комплекс от близки по своето съдържание теми, свързани с обстоятелствата, които изключват вината.
2. Авторът е дал вярна, подробна и прецизна дефиниция на понятията вина, състав на престъплението, форми на вината, грешката, случайното деяние, изпълнението на противоправна служебна заповед.
3. Проф. Марков е подложил на критичен анализ както част от оскъдната литература по този въпрос, така и действащите правни норми, като е предложил съответните законови промени.
4. Авторът е развил свои собствени тези, като не се е задоволил просто да тълкува правни текстове, а е анализирал прецизно и вярно, логическо и нормативно издържано своите тези и аргументи. Трудът не съдържа повторения на познати тези, обобщения и вече известни истини.
5. При впечатление отличния стил на автора- задълбочен, аналитичен, логичен, подробен, но същевременно разбираем. Стилът на проф. Марков не е просто разказвателен и тълкувателен, а академичен, книгата е сътворена на висок академичен език, верни констатации и логически правилни изводи.
6. Авторът е въвел чрез труда си някои нови понятия за нашата правна литература, което безспорно обогатява правната доктрина. По-специално тези понятия се отнасят при третирането на въпросите за вината. Проф. Марков е показал завидни знания и по други науки, по-специално логика, философия, психология.
7. Дисертантът умело е боравил със съществуващата правна литература, като същевременно е отделил внимание и на съдебната практика по въпроса. Това е обогатило монографията, защото тя не е застинала до нивото на едно учебно произведение, а представлява цялостно изследване както на научните понятия, така и на юриспруденцията. В този смисъл, книгата е една симбиоза и то сполучлива между теорията и практиката, между доктрината и юриспруденцията, между академизма и това, което бихме нарекли практическо право. В този смисъл, авторът отлично е намерил баланса между правото като наука и правото като практически опит и практическо знание.
8. Монографията безспорно ще е от полза както за студентите, но най-вече за практикуващите юристи- съдии, прокурори, адвокати, следователи, нормотворци и правоприложители. Това също е принос, защото има своя практически смисъл. Книгите, по начало, имат, освен своя собствена, първична изначална стойност, но и разпространителска, познавателна и практическа стойност. Това с пълно основание важи и за труда на уважавания наш колега проф. Румен Марков.

Същевременно, бихме могли да отправим и някои дребни препоръки, които авторът би могъл да ползва в своите бъдещи изследвания както по тази тема, така и по близки до нея теми. По-специално тези препоръки се отнасят до следното:

Известно е, че например проф. Венелин Ганев говори не за противоправност на деянието, респективно на правонарушението, но за противонормност на деянието. Според него това е

правилното определение, защото вярно и конкретно отразява естеството на правонарушението като нарушение не изобщо на правото, а на конкретна правна норма. Това е така, защото логически е по-вярно да говорим за нарушаване на правната норма, а не на цялото право. С особена сила този извод се налага при анализирането на публичноправните норми, каквито норми са и наказателноправните норми.

На второ място, относно вината, съществува и едно по-всеобхватно разбиране на вината и най-вече на отделянето на метафизическата вина от юридическата вина. Първата е изначалната, първичната вина, вината във философския смисъл на думата, вината в морален аспект, а втората-тази, която нас ни интересува- е нормативната вина, нормативно дефинираната и законово уредената вина.

На трето място, съществува мнение, според което не обществената опасност е същностен белег на престъплението и по-точно високата степен на обществената опасност. Някои автори и по-специално такива в немската и австрийската правна литература, смятат, че обществената опасност не е правен, респективно нормативен критерий. Но, така или иначе, нашият законодател го е въздигнал като нормативно изискване. В този смисъл, си заслужава да се помисли, дали високата степен на обществената опасност е чисто юридически критерий, или е повече неюридически, а социален критерий, повлиян от въздействието на диалектическия материализъм върху правната наука и изобщо върху социалните науки.

В този смисъл, има трудове на наши автори, които отричат високата обществена опасност като характеристика на престъплението-имамам предвид автори като проф. Венелин Ганев и в по-ново време, тази теза е застъпена от Петър Бояджиев. Но, все пак, това е една научна дискуссия, това, че някои от нас застъпват подобно мнение, не значи непременно, че те са прави. Науката, освен знание, доктрина, интелектуална даденост, е и една форма на дискуссия, на размяна на мнения, становища и аргументи.

Казаното не означава в никакъв случай слабост на труда. Напротив, моля, това да се приеме, като една препоръка при бъдещите творчески изследвания на проф. Румен Марков, които, вярвам, той ще продължи със същите усилия.

Написаният и издаден труд на проф. д-р Румен Марков е значително постижение за нашата правна литература. Тази книга е не се е появила, така да се каже, от нищото, от небитието. Тя е плод на дългогодишните усилия, упорит труд и академични изследвания на автора. Това заслужава похвала и поощрение.

Проф. д-р Румен Марков е дългогодишен преподавател по наказателно право, уважавано име в академичните среди, ползва се с безспорен авторитет на сериозен и задълбочен учен, който е взел за свое верую упорития труд и анализ, а е не простото тълкуване и преразказване на законови текстове. Неговата цел и в тази книга е била да поднесе на читателя една цялостно задълбочено изследване, със свой стил, собствено мнение и научна смелост и научно критика. Нека отбележим, че проф. Марков изнася целия курс от лекции по наказателно право за студентите-юристи от Юридическия факултет на УНСС.

Ето защо, предвид изложеното, считам, че трудът на проф. д-р Румен Марков отговаря на нормативните изисквания, които се съдържат в Закона за развитието на академичния състав в Република България относно получаването на образователната и научна степен „доктор на науките“, поради което предлагам на почитаемото научно жури да даде образователната и

научна степен „доктор на юридическите науки“ на проф. д-р Румен Марков за труда му „Исключващи вината обстоятелства по българското наказателно право“.

07.05.19.

изготвил становището :проф. д. ю. н. Димитър Радев

REVIEW

by Prof. Dimitar Radev, Dr.Sc., professor of Theory of state and law at the Law faculty of the University of National and world economy – Sofia.

Regarding the work on the topic of "Circumstances ruling out guilt under the Bulgarian Criminal law" by Prof. Rumen Markov, Ph.D. for the acquisition of the academic and science degree "Doctor of science".

The monograph of Prof. Rumen Markov on the topic of "Circumstances ruling out guilt under the Bulgarian Criminal law" was published by the well-respected "Ciela" publishing house in 2019. It is structured of an introduction, five chapters, a conclusion, and a bibliography and consists of 391 pages.

The monograph focuses on a problem, that has not been researched enough in the Bulgarian legal doctrine, namely the circumstances ruling out guilt and as a result of that the criminal liability. As a matter of fact, the work covers the provisions of art. 14, art. 15, art. 16 and art. 16a of the Bulgarian Criminal Code (CC). This means that we can conclude from the beginning that the author has produced significant scientific research of six provisions, which is an accomplishment in itself and speaks to his creative, innovative, and Interpretive abilities.

The importance of the topic is based not only on the fact that so far in the Bulgarian legal literature there is not even one research on the circumstances ruling out guilt but also by the complexity of the topic. This complexity comes mainly from the fact that research and comparison of separate institutes of law are required, and some of them are institutes of the law as a whole, being researched by the general theory of law too. This applies to the topics of guilt, its nature, and forms, the constituting elements of the crime and its subjective side, crime as a type of wrongdoing, intellectual and volitional components of guilt, the issue of imputability, etc.

In the beginning, the author makes an appropriate remark, that the provisions on the circumstances ruling out guilt in our substantive criminal law since 1896 to nowadays is characterized by "conservatism and insignificant amendments" as prof. Markov has appropriately stated. In his opinion, the reason for that is the "absence of theoretical support". All of that led to what the author calls "scientific passiveness" and "mechanical repeat of outdated traditional settings".

In the first chapter, the author reviews the problem with the notion of circumstances ruling out guilt. Here prof. Markov expresses his opinion that imputability constitutes a prerequisite or a mandatory condition for the existence of guilt, contrary to the opinion of prof. Venelin Ganev for example, according to whom imputability is an element of guilt, not a prerequisite of it. The author's arguments regarding the correlation between guilt and imputability are convincing, well-argued, and logical.

The topic of guilt has been a subject of research not only by the general theory of law, that provides a complete analysis and definition of this legal phenomenon but also by the science of criminal law, that analyzes it from the standpoint of the crime as a form of wrongdoing. According to prof. Markov the notion of imputability has been imposed not only by guilt but also by the conduct as a feature of crime. The author concludes that "the intellectual ability to understand the social nature

of the conduct is necessary for the full development of the process of counter motivation". That process is a significant component of the internal side of the conduct and particularly of the volitional regulation in compliance with the legal provisions.

The author has reviewed in detail and with scientific analytics relatively unknown notions, such as "freedom of will", "freedom of decision" and "freedom of action". In that regards, he provides definitions of these notions, and they are sustained in a scientific and innovative spirit. The free choice means the freedom of decision and presupposes not exactly the existence of multiple choices of conduct, but the knowledge about the freedom of decision. As a continuation of these topics, the author has reviewed the issues of freedom and liability from the standpoint of guilt. He has demonstrated depth, precision and provided clear, but detailed definitions regarding these notions.

It might be said that our legal literature has never defined and analyzed these notions in full, especially in a manner that combines the normative, positivistic and purely legal approach with the scientific instruments of other, non-legal sciences, such as logic philosophy and psychology. This research represents one of the significant contributions of the thesis.

The author has reviewed the specific manifestations of the circumstances ruling out guilt, namely the mistake according to art. 14 of the CC, the accidental conduct – art. 15 of the CC, the execution of unlawful official order under art. 16 of the CC and the novel of art. 16a of the CC. These institutes are analyzed in detail in this work, without repetition of notions that are already known from textbooks in Criminal law. When analyzing these issues that constitute normative phenomena of substantive criminal law, the author has demonstrated the depth, precision, and clarity of the exposition, which are distinctive for the whole work.

At the same time, the analysis is not characterized by fragmentation and simple interpretation, but the author has provided his own understanding and analysis of these legal institutes and has reached conclusions with scientific value. Therefore, Prof. Markov has imposed his own style of writing, research, and argumentation.

His research of the novel of art. 16a of the CC deserves particular attention. Prof. Markov definitely believes this provision does not correspond with the logical construction of the CC and contradicts basic legal notions and needs to be repealed.

The author's conclusion regarding the provision of art. 16, par. 2 of the CC is of particular interest. According to him, this provision creates a kind of privilege for non-punishment of minor perpetrators, who were victims of the respective crimes, when the EU law does not require it. The author has made a definitive conclusion that the conduct under art. 16a of the CC is unlawful and socially dangerous.

We can confidently conclude that prof. Markov's work on the topic of "Circumstances ruling out guilt under the Bulgarian Criminal law" constitutes a significant contribution not only to the Bulgarian Criminal law doctrine but to the Bulgarian legal doctrine as a whole.

The following summarizes the contributions, that can be regarded as more affirmative and significant points of the thesis:

1. A topic, more specifically a complex of similar in their content topics regarding circumstances ruling out guilt has been researched for the first time in the Bulgarian criminal law literature.

2. The author has given correct, detailed and accurate definitions of notions such as “guilt”, “constituent elements of crime”, “forms of guilt”, “mistake”, “accidental conduct”, “execution of unlawful official order”.
3. Prof. Markov has critically analyzed the insufficient literature on the topic, as well as the enacted provisions of the CC and has made the respective *de lege ferenda* suggestions.
4. The author has unfolded stances of his own, and was not satisfied with the mere interpretations of legal provisions, but has analyzed his stances and arguments accurately and correctly, in accordance with the logic and the legislation. The work does not include repetitions of familiar stances, summaries, and known truths.
5. The style of the author impresses by being thorough, analytical, logical, detailed, and at the same time, comprehensible. Prof. Markov’s style is not just narrative and interpretative - it is academic, the work is written in high academic language and with conclusions that are both correct and logical.
6. The author has introduced notions that are new for our legal literature, which definitely enriches the doctrine. These notions relate to the issues of guilt in particular. Prof. Markov has demonstrated knowledge in other fields of science, particularly logic, philosophy, and psychology, that is enviable.
7. The author has ably utilized the legal literature that was published, and at the same time, has paid attention to the case law on the topic. This has enriched the monograph since it is not stalled at the level of a textbook but constitutes complete research of both the scientific notions and the jurisprudence. In that sense, the work is a successful symbiosis of theory and practice, doctrine and jurisprudence, of academism and what we could call practical law. In that sense, the author has reached an excellent balance of the law as science and law as practical knowledge and experience.
8. Without a doubt, the monograph will be useful not only for students, but even more so for practicing jurists – judges, prosecutors, lawyers, investigators, lawmakers, and law enforcement authorities. That also represents a contribution, because of its practical sense. Other than their own, initial worth, books also have their distributing, cognitive, and practical worth. That fully applies to this work by our well-respected colleague Prof. Rumen Markov.

At the same time, small suggestions could be made, that the author may use in his future researches not only on this topic but also on problems close to it. Particularly these suggestions regard to the following:

For example, it is well known that in his works prof. Venelin Ganev writes about the contradiction of conduct with the norm, as opposed to the contradiction with the law. According to him, this is the correct definition because it accurately reflects the nature of the offense as a violation of a specific legal provision and not a violation of the law as a whole. This conclusion is especially powerful when analyzing provisions of the public law, among which are the criminal law provisions.

Second, regarding guilt exists a more comprehensive understanding of it that separates the metaphysical guilt from the legal one. The first one is the initial, primary guilt in its philosophical meaning, the guilt in its moral aspect, and the second one being the guilt we are focusing on – legally defined and regulated.

Third, an opinion has been stated that the social danger and the high degree of social danger, in particular, is not an essential element of the crime. Some authors, particularly in the German and Austrian legal literature believe, that the social danger is not a legal, respectively a normative criterion. In that sense, it is worth thinking whether the high degree of social danger is an entirely

legal, or it is more of a non-legal, social criterion, that has been affected by the impact the dialectical materialism had on the legal and the social sciences as a whole.

In this sense, there are works of Bulgarian authors, who deny the high degree of social danger as a characteristic of the crime – I mean authors, such as prof. Venelin Ganev and in more recent times, this stance has been supported by Peter Boyadzhiev. However, after all, this is a scientific discussion, and the fact that some of us support such a stance does not mean that they are right. Other than knowledge, doctrine, intellectual reality, science is also a form of discussion, an exchange of opinions, stances, and arguments.

The above is by no means a weakness of the work. On the contrary, this should be considered as a recommendation for Prof. Rumen Markov's future researches, which I believe he will proceed with the same effort.

The work, written and published by prof. Rumen Markov, Ph. D. is a significant accomplishment for our legal literature. This book did not come from nothing. It is the product of the author's long-standing effort, persistent work, and academic researches, that deserve praise and encouragement.

Prof. Rumen Markov, Ph. D. is a long-standing professor of Criminal law, a well – respected name in the field of academics, has unquestioned authority as a serious and meticulous scientist, who has accepted persistent work and analysis as his creed, as opposed to the mere interpretation and paraphrasing of legal provisions. His aim with this book was to present the readers with complete and thorough research, based on his own style, opinion, scientific bravery, and criticism. We must also point out the prof. Markov is teaching the whole course of Criminal law to the students of the Faculty of law at the University of national and world economy.

That is why, based on the preceding, I believe the prof. Rumen Markov's work meets the requirements set out by the Development of Academic Staff in the Republic of Bulgaria Act for the acquisition of the "Doctor of Science" academic and science degree. Because of that, I suggest to the honorable Science committee to award prof. Rumen Markov, Ph.D. with the academic and science degree "Doctor of Science" for his work on the topic of "Circumstances ruling out guilt under the Bulgarian Criminal law".

07.05.19.

reviewed by: Prof. Dimitar Radev, Dr.Sc.